

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ
આર/સેકન્ડ અપીલ નં. ૧૪૬/૨૦૦૨

મંજૂરી અને સહી માટે:
માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સંજીવ જે. ઠાકર

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર	હા	ના

=====

પટેલ મફતલાલ મગનલાલના કાયદેસરના વારસદારો અને અન્ય

વિરુદ્ધ
આત્મારામ એન્ડ કંપની અને અન્ય

=====

ઉપસ્થિતિ:

સુશ્રી કે.જે. બ્રહ્મભટ્ટ (૨૦૨), અપીલકર્તા નં. ૧, ૧.૧, ૧.૨, ૧.૩, ૧.૪, ૧.૫, ૧.૬ તરફે વકીલ

સામાવાળા નં. ૩ ૨૬ થયેલ

શ્રી અર્ચિત પી. જાની (૭૩૦૪), સામાવાળા નં. ૧, ૫ તરફે વકીલ

શિવાંગ પી. જાની (૮૨૮૫), સામાવાળા નં. ૨ તરફે

બિનબજવણી અવસાન પામેલ (એન), સામાવાળા નં. ૪ તરફે

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સંજીવ જે. ઠાકર

તારીખ : ૧૭/૦૭/૨૦૨૫

મૌખિક ચુકાદો

૧. ત્રીજા એક્સ્ટ્રા આસિસ્ટન્ટ જજ, મહેસાણા દ્વારા રેગ્યુલર સિવિલ અપીલ નં. ૧૭/૧૯૯૯ માં પસાર કરવામાં આવેલા તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૦૨ ના ચુકાદા અને હુકમનામાને પડકારતી હાલની સેકન્ડ અપીલ કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮ (જે હવે પછી ટૂંકમાં 'સીપીસી' તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૧૦૦ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલ છે, કે જેના દ્વારા ટ્રાયલ કોર્ટ એટલે કે સિવિલ જજ (જે.ડી.) દ્વારા રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટ નં. ૧૪૦/૧૯૯૩ (મૂળ સ્પેશિયલ સિવિલ સ્યુટ નં. ૪૦૫/૧૯૮૯) માં પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૩૧.૧૨.૧૯૯૮ નો ચુકાદો અને હુકમનામું કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવામાં આવેલ છે.

૨. સરળતા ખાતર, પક્ષકારોનો દાવામાં ઉલ્લેખિત તેમના મૂળ દરજ્જા મુજબ

ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૩.૧ હાલની અપીલમાં ઉદ્ભવતી ટૂંકી હકીકતો એવી છે કે વાદીએ પટેલ મફતલાલ મગનલાલના કાયદેસરના વારસદાર તરીકે એવા કારણોસર દાવો દાખલ કર્યો હતો કે મરહૂમ પટેલ મફતલાલ મગનલાલ શરાફી અને કમિશન એજન્ટનો વ્યવસાય કરતા હતા અને વાદીનો એવો કેસ છે કે પ્રતિવાદી નં. ૨ થી ૫ એ પ્રતિવાદી નં. ૧ ના ભાગીદારો તરીકે તેમના ભાગીદારી વ્યવસાય માટે મરહૂમ પટેલ મફતલાલ મગનલાલ પાસેથી તારીખ ૧૭.૧૧.૧૯૮૬ ના રોજ લોન લીધી હતી અને રૂ. ૩૩,૧૦૦/- ની બાકી રકમ પર ૧.૫% ના દરે વ્યાજ સાથે રૂ. ૩૩,૧૦૦/- ની રકમ માટે પ્રોમિસરી નોટ લખી આપી હતી અને પ્રતિવાદીઓએ રૂ. ૫,૦૦૦/- ની રકમ ચૂકવી હતી તેમજ બાકીની રકમ પ્રતિવાદીઓ દ્વારા પરત ચૂકવવામાં ન આવતાં, વાદીઓએ સદર રકમની વસૂલાત માટે સિવિલ સ્યુટ નં. ૧૪૦/૧૯૯૩ દાખલ કર્યો હતો.

૩.૨ પ્રતિવાદી સદર દાવામાં હાજર થયા હતા અને પ્રતિવાદી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલો મુખ્ય બચાવ એવો હતો કે, વાદી પાસે મની લેન્ડર્સ એક્ટ હેઠળ લાઈસન્સ ન હોવાની હકીકતને ધ્યાને લેતાં, દાવો નામંજૂર થવાને પાત્ર હતો.

૩.૩ પ્રતિવાદીનો એવો કેસ છે કે પ્રતિવાદીને પ્રોમિસરી નોટ અંગે કોઈ જાણકારી નથી. ટ્રાયલ કોર્ટે આંક ૨૦ થી નીચે મુજબના મુદ્દાઓ ઘડ્યા હતા:

“(૧) શું વાદી સાબિત કરે છે કે પ્રતિવાદી નં. ૨ એ દાવામાં જણાવેલા કારણોસર પ્રતિવાદી નં. ૧ વતી મરહૂમ પટેલ મફતલાલ મગનલાલની તરફેણમાં તારીખ ૧૭/૧૧/૮૬ ના રોજ રૂ. ૩૩,૫૦૦/- ની દાવાવાળી પ્રોમિસરી નોટ લખી આપી હતી?

(૨) શું વાદી સાબિત કરે છે કે પ્રતિવાદીએ દાવાવાળી પ્રોમિસરી નોટ સામે તારીખ ૬/૧૧/૮૮ ના રોજ રૂ. ૫,૦૦૦/- ચૂકવ્યા છે, વાદી નં. ૧ અને ૨ એ આ રકમ માટે પહોંચ આપી છે અને વાદીઓ પાસે પહોંચની કાર્બન કોપી છે જેમાં નાણાં ચૂકવનાર વ્યક્તિ તરીકે પ્રતિવાદી નં. ૨ ની સહી છે?

(૩) શું વાદી સાબિત કરે છે કે તેઓ પ્રતિવાદી પાસેથી વાર્ષિક ૧૮% ના દરે વ્યાજ વસૂલવા હકદાર છે?

(૪) કેટલી રકમ લેણી નીકળે છે?

(૫) શું પ્રતિવાદી સાબિત કરે છે કે રજૂઆત મુજબ ધીરધારના ધંધાનું લાઇસન્સ જરૂરી છે? જો હા, તો દાવા પર તેની શું અસર થાય છે?

(૬) શું દાવો સમયમર્યાદામાં છે?

(૭) શું વાદીને પ્રતિવાદી વિરુદ્ધ દાવો દાખલ કરવા માટેનું કારણ ઉપસ્થિત થયું છે?

(૮) શું હાલનો દાવો તેના હાલના સ્વરૂપમાં કાયદાકીય રીતે ટકી શકે તેમ છે?

(૯) શું આ કોર્ટને આ દાવો ચલાવવાની હકૂમત છે?

(૧૦) શો હુકમ અને હુકમનામું?”

૩.૪ ટ્રાયલ કોર્ટે, મુદ્દાઓ ઘડ્યા બાદ અને પક્ષકારોને સાંભળ્યા બાદ, એવું ઠરાવ્યું હતું કે પ્રતિવાદી નં. ૨ એ તારીખ ૧૭.૧૧.૧૯૮૬ ના રોજ રૂ. ૩૩,૧૦૦/- ની પ્રોમિસરી નોટ લખી આપી હતી અને પ્રતિવાદીએ તારીખ ૦૬.૧૧.૧૯૮૯ ના રોજ રૂ. ૫,૦૦૦/- ચૂકવ્યા હતા તેમજ વાદી વાર્ષિક ૧૮% ના દરે વ્યાજની રકમ મેળવવા હકદાર છે અને ટ્રાયલ કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે મની લેન્ડર્સ લાઈસન્સ જરૂરી ન હતું તેમજ દાવો સમયમર્યાદાની અંદર છે અને ટ્રાયલ કોર્ટે પ્રતિવાદીને દાવો દાખલ કર્યા તારીખથી તેની વસૂલાત થાય ત્યાં સુધી વાર્ષિક ૧૮% ના વહેતા વ્યાજ સાથે રૂ. ૪૪,૭૫૦/- ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૩.૫ સદર હુકમથી વ્યથિત થઈને, પ્રતિવાદીઓએ રેગ્યુલર સિવિલ અપીલ નં. ૧૭/૧૯૯૯ દાખલ કરી હતી અને પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટે, પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કર્યા બાદ, એવા આધાર પર અપીલ મંજૂર કરી હતી કે મની લેન્ડર્સ એક્ટ હેઠળ લાઈસન્સ જરૂરી ન હતું તેવું માનવામાં ટ્રાયલ કોર્ટે ભૂલ કરી હતી અને ટ્રાયલ કોર્ટે વાદીએ પોતાના હિસાબી ચોપડા સાબિત કર્યા છે તેવું માનવામાં વધુ ભૂલ કરી હતી અને તે હકીકતને ધ્યાને લેતાં અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી હતી. સદર હુકમ

સામે હાલની સેકન્ડ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે.

જ. આ કોર્ટની સમક્ષ બેંચે તારીખ ૧૧.૦૨.૨૦૦૩ ના હુકમથી સદર અપીલ દાખલ કરતી વખતે નીચે મુજબના કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો ઘડ્યા હતા:

(૧) શું એપેલેટ કોર્ટે એવું ઠરાવવામાં ભૂલ કરી છે કે સદર અધિનિયમ હેઠળ લાઈસન્સ જરૂરી હતું?

(૨) શું, કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, વાદી માટે હિસાબી ચોપડા સાબિત કરવા જરૂરી હતા?

વાદી - અપીલકર્તાની રજૂઆતો :

પ. વાદી તરફેના વિદ્વાન વકીલે મુખ્યત્વે એવી દલીલ કરી હતી કે સદર અધિનિયમની કલમ ૨(૯)(જી) ને ધ્યાને લેતાં મની લેન્ડર્સ એક્ટ હેઠળ લાઈસન્સ જરૂરી ન હતું, જેમાં ખાસ જણાવવામાં આવ્યું છે કે સદર અધિનિયમની કલમ ૨૩ અને ૨૫ ના હેતુઓ સિવાય વેપારીને આપેલી લોનનો લોનમાં સમાવેશ થતો નથી. તદુપરાંત, વાદી તરફેના વિદ્વાન વકીલે સદર અધિનિયમની કલમ ૨(૯)(જી) પર પણ આધાર રાખ્યો હતો જેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે વાદી વેપારી હોવાથી અને તે બાબતને ધ્યાને લેતાં પ્રતિવાદીઓને લોન આપવા માટે મની લેન્ડર્સ એક્ટ હેઠળ લાઈસન્સની કોઈ જરૂરિયાત નથી. વાદી તરફેના વિદ્વાન વકીલે એવી પણ દલીલ કરી હતી કે વાદીએ પ્રોમિસરી નોટ પર આધાર

રાખ્યો છે અને સદર પ્રોમિસરી નોટ વાદી દ્વારા સ્વીકૃતપણે સાબિત કરવામાં આવી છે તે હકીકતને ધ્યાને લેતાં, વાદીએ પોતાના હિસાબી ચોપડા રજૂ કર્યા નથી તે હકીકત ગ્રાહ્ય રાખી શકાય નહીં. વધુમાં, હકીકત એ છે કે પ્રતિવાદી ભાગીદારી પેઢી છે અને પ્રતિવાદીએ પોતાના હિસાબી ચોપડા રજૂ કર્યા નથી અને પ્રતિવાદીએ માત્ર આંક ૩૯ અને ૭૯ પર લેખિત જવાબ રજૂ કર્યો છે. એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી છે કે પ્રતિવાદીએ ન તો કોઈ દસ્તાવેજ પુરાવો રજૂ કર્યો છે, કે ન તો કોઈ મૌખિક પુરાવો રજૂ કર્યો છે અને તેથી પ્રતિવાદી વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ તારણ કાઢવું જરૂરી છે અને તેથી, પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટ માત્ર વાદી દ્વારા મની લેન્ડર્સ એક્ટ હેઠળ લાઈસન્સ મેળવવામાં આવ્યું ન હતું તેવા કારણોસર ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમને રદ કરી શકી ન હોત અને તેથી, એપેલેટ કોર્ટ એવું ઠરાવી શકી ન હોત કે સદર અધિનિયમ હેઠળ લાઈસન્સ જરૂરી હતું. તદુપરાંત, વાદીએ આંક ૩૧ થી પોતાની તપાસ કરાવી છે અને પ્રોમિસરી નોટ તેમજ રૂ. ૫,૦૦૦/- ની રકમ માટે આપવામાં આવેલી પહોંચ સાબિત કરી છે અને પ્રતિવાદી ભાગીદારી પેઢી હોવા છતાં કોઈ દસ્તાવેજ પુરાવા, ખાસ કરીને પ્રતિવાદી ભાગીદારી પેઢીના હિસાબી ચોપડા રજૂ કર્યા ન હોવાની હકીકતને ધ્યાને લેતાં અને વાદીએ હિસાબી ચોપડા સાબિત કર્યા હોવાથી, એપેલેટ કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવી શકી ન હોત કે વાદીએ હિસાબી ચોપડા સાબિત કર્યા નથી અને તેથી, હાલની સેકન્ડ અપીલ મંજૂર થવાને પાત્ર છે અને પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ ચુકાદો અને હુકમ રદ થવાને પાત્ર છે તેમજ ટ્રાયલ કોર્ટ

દ્વારા પસાર કરાયેલ ચુકાદો અને હુકમનામું માન્ય રાખવું જરૂરી છે.

પ્રતિવાદી - સામાવાળાની રજૂઆતો :

૬.૧ તેનાથી વિરુદ્ધ, પ્રતિવાદી તરફેના વિદ્વાન વકીલે મુખ્યત્વે એવી દલીલ કરી છે કે વાદીએ પોતાની જુબાનીમાં સ્વીકાર્યું છે કે વાદી શરાફી અને કમિશન એજન્ટ તરીકે વ્યવસાય કરતા હતા. તદુપરાંત, રેકૉર્ડ પર એ પણ આવ્યું છે કે વાદીએ અગાઉ પણ વેપારીઓને લોન આપી હતી અને તેથી, એ સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત થઈ શકે છે કે વાદી નાણાં ધીરવાનો વ્યવસાય કરતા હતા અને તેથી, મની લેન્ડર્સ એક્ટ હેઠળ લાઈસન્સ ફરજિયાત હતું અને તેના અભાવે વાદી રકમની વસૂલાત માટે હાલનો દાવો દાખલ કરી શક્યા ન હોત. વધુમાં, એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી છે કે પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટે યોગ્ય રીતે ઠરાવ્યું છે કે મની લેન્ડર્સ એક્ટ હેઠળ લાઈસન્સના અભાવે, વાદી સદર રકમની વસૂલાત માટે દાવો દાખલ કરી શક્યા ન હોત.

૬.૨ પ્રતિવાદી તરફેના વિદ્વાન વકીલે ૧૯૯૪ (૨) જી.એલ.આર. ૧૪૭૫ માં રિપોર્ટ થયેલા રમણલાલ પુંજાલાલ શાહ વિ. પરી શુલાભાઈ હરિભાઈ ના કેસમાં આપવામાં આવેલા ચુકાદાઓ, વિશેષ કરીને સદર ચુકાદાના ફક્ત ૧૦ પર આધાર રાખ્યો છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

“૧૦. હાલના કેસમાં, વાદી પેઢીના ભાગીદાર કેશવલાલ ભૂરાભાઈ, આંક ૩૧ એ તેમની સરતપાસમાં જણાવ્યું છે કે ‘અમારી પેઢી નાણાં ધીરવાનો

વ્યવસાય કરે છે. અમે વ્યવસાયના હેતુ માટે નાણાં ધીરીએ છીએ. અમે તારીખ ૧૨-૩-૧૯૭૦ ના રોજ પ્રતિવાદીને રૂ. ૫,૦૦૦/- ધીર્યા હતા. તે જ સમયે, પ્રતિવાદીએ અમને ચેક આપ્યો હતો. ચેક પોસ્ટ-ડેટેડ હતો અને તે તારીખ ૧૦-૪-૧૯૭૦ ના રોજ વટાવી શકાય તેવો હતો'. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું છે કે '...એવી મૌખિક વાતચીત થઈ હતી કે પ્રતિવાદી વાર્ષિક ૧૮% ના દરે વ્યાજ ચૂકવશે. વધુમાં, પ્રતિવાદીએ મને કોઈ વ્યાજ આપ્યું નથી. દાવામાં મેં ૮% ના દરે વ્યાજ માંગ્યું છે'. ઉલટતપાસમાં તેમણે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં સ્વીકાર્યું છે કે 'મારી પાસે કોઈ નાણાં ધીરવાનું લાઇસન્સ નથી. મારી પાસે શોપ્સ એન્ડ એસ્ટાબ્લિશમેન્ટ્સ એક્ટ હેઠળ કોઈ લાઇસન્સ નથી'. અપીલકર્તા રમણલાલ પુંજાલાલ શાહે જુબાની આપી છે કે 'વાદી નાણાં ધીરવાનું કામ કરતા હતા. મેં વાદી પાસેથી ત્રણ-ચાર વખત નાણાં ઉછીના લીધા હતા. મેં દર મહિને ૩% ના દરે વ્યાજ ચૂકવીને લોન લીધી હતી. મેં રૂ. ૫,૦૦૦/- પર વાર્ષિક ૩૬% ના દરે એક મહિનાનું વ્યાજ ચૂકવ્યું હતું અને રૂ. ૪,૫૫૦ રોકડા લીધા હતા. મૂળ ચેક આંક ૩૨ પર છે. હું એક મહિનામાં લોનની રકમ ચૂકવી શક્યો ન હતો. મેં વાદીને પત્ર લખ્યો હતો. મેં એક મહિનાના વ્યાજ પેટે રૂ. ૪૫૦/- પણ મોકલ્યા હતા. મેં આ રકમ વેટરનરી ઓફિસર ડૉ. મોદી મારફતે મોકલી હતી. વાદીએ વ્યાજ સ્વીકાર્યું ન હતું અને લોનની રકમની માંગણી કરી હતી'. રેકૉર્ડ પરનો પુરાવો સારાંશમાં આ છે. આ પુરાવાને ધ્યાને લેતાં, એ સ્પષ્ટ

છે કે સામાવાળા-વાદી નાણાં ધીરનાર છે અને તેમણે વ્યાજ સાથે લોન આપી છે અને સ્વીકૃતિને ધ્યાને લેતાં, સામાવાળા માન્ય લાઈસન્સ ધરાવતા નથી તેમજ શોપ્સ એન્ડ એસ્ટાબ્લિશમેન્ટ્સ એક્ટ હેઠળનું લાઈસન્સ પણ ધરાવતા નથી. વધુમાં, એ પણ સ્વીકૃત સ્થિતિ છે કે ભૂતકાળમાં ૩-૪ પ્રસંગોએ સામાવાળાએ અપીલકર્તાને લોન આપી હતી. સામાવાળા પાસે લાઈસન્સ ન હતું તે હકીકતને ધ્યાને લેતાં, કોર્ટ સમક્ષ તે રજૂ કરવાનો અથવા લાઈસન્સ રજૂ કરવા સક્ષમ બનવા માટે દાવાની સુનાવણી મોકૂફ રાખવા અરજી કરવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી. રેકૉર્ડ પરની તથ્યલક્ષી સ્થિતિને ધ્યાને લેતાં, એ સ્પષ્ટ છે કે સામાવાળા નાણાં ધીરનાર છે અને કોઈ માન્ય લાઈસન્સ વિના નાણાં ધીરવાનો વ્યવસાય કરે છે અને લાઈસન્સ વિના, તેઓ સદર અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ જરૂરી વ્યવસાય કરવા હકદાર નથી. આ સ્થિતિને ધ્યાને લેતાં, વિદ્વાન જજે સદર અધિનિયમની કલમ ૧૦ હેઠળ દાવો નામંજૂર કરવો જોઈતો હતો. જોકે, વિદ્વાન ટ્રાયલ જજનો એવો મત હતો કે પ્રતિવાદીએ વ્યવસાયના હેતુ માટે નાણાં ઉછીના લીધા હતા કારણ કે પ્રતિવાદીએ અમદાવાદની અજોડ ડેરીમાંથી દૂધનો કાર્ગો કોન્ટ્રાક્ટ લીધો હતો અને તેમણે સદર વ્યવસાયના હેતુ માટે નાણાં ઉછીના લીધા હતા અને તેથી બોમ્બે મની લેન્ડર્સ એક્ટની જોગવાઈઓ લાગુ પડતી નથી તે સ્વીકૃત હકીકતને ધ્યાને લેતાં દાવો ચાલી શકે. ભલે પ્રતિવાદીને ખેતીમાંથી આવક થતી હોય. મારા મતે, સદર તારણ રેકૉર્ડ પરના પુરાવા અને કાયદાની

જોગવાઈઓથી વિપરીત છે. મારા મતે વિદ્વાન ટ્રાયલ જજે પક્ષકારોના પુરાવાનું સંપૂર્ણપણે ખોટું અર્થઘટન કર્યું છે. કેશવલાલ આંક ૩૧ ના પુરાવા પરથી એવું ફલિત થતું નથી કે અમદાવાદની અજોડ ડેરીમાંથી દૂધની હેરફેરના કોન્ટ્રાક્ટના હેતુ માટે અપીલકર્તાને રકમ ધીરવામાં આવી હતી. તેમના પુરાવા મુજબ, વાદી પેઢીએ વ્યવસાયના હેતુ માટે નાણાં ધીર્યા હતા અને અપીલકર્તા-પ્રતિવાદીએ અજોડ ડેરીના દૂધના પરિવહનનો કોન્ટ્રાક્ટ લીધો હતો અને તેઓ અપીલકર્તાને ઓળખતા હોવાથી, તેમણે ૧૨મી ડિસેમ્બરના રોજ રૂ. ૫,૦૦૦/- ધીર્યા હતા. એ જ રીતે, અપીલકર્તાના પુરાવા પરથી એવું જણાતું નથી કે તેમણે પોતાના વ્યવસાયના હેતુ માટે સામાવાળા પાસેથી નાણાં લીધા હતા. કાર્ટિંગ કોન્ટ્રાક્ટના વ્યવસાયના હેતુ માટે રકમ ઉછીની લેવામાં આવી હતી તેવા કોઈ લખાણના અભાવે, મારા મતે, એવું કહેવું યોગ્ય નથી કે અપીલકર્તાએ દૂધના પરિવહનના કોન્ટ્રાક્ટ માટે રકમ ઉછીની લીધી હતી. ભૂતકાળમાં પણ ત્રણથી ચાર પ્રસંગોએ અપીલકર્તાએ સામાવાળા પાસેથી લોન લીધી હતી તે હકીકત સૂચવે છે કે વ્યવસાયિક હેતુ ઉપરાંત, સામાવાળા અપીલકર્તાને રકમ ધીરતા હતા અને તેથી, એવું કહેવું યોગ્ય નથી કે દાવાવાળો વ્યવહાર માત્ર અપીલકર્તા દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલા દૂધના પરિવહનના કામ માટે જ હતો.”

૬.૩ ઉપરોક્ત હકીકતોને ધ્યાને લેતાં, એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે

મની લેન્ડર્સ એક્ટ હેઠળ લાઈસન્સના અભાવે, વાદીનો દાવો દાખલ થઈ શક્યો ન હોત અને પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટે યોગ્ય રીતે સદર મુદ્દો નક્કી કર્યો છે અને તે હકીકતને ધ્યાને લેતાં, હાલની સેકન્ડ અપીલ નામંજૂર કરવી જરૂરી છે.

વિશ્લેષણ :

૭. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા બાદ અને દસ્તાવેજોનું અવલોકન કર્યા બાદ, નીચે મુજબની બિનતકરારી હકીકતો સામે આવે છે.

૭.૧ વાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલો દાવો રૂ. ૪૪,૭૫૦/- ની રકમની વસૂલાત માટેનો છે અને વાદી એવા કેસ સાથે આગળ આવ્યા છે કે પ્રતિવાદી નં. ૨ એ તારીખ ૧૭.૧૧.૧૯૮૬ ના રોજ વાદીના પિતા એટલે કે મરહૂમ પટેલ મફતલાલ મગનલાલની તરફેણમાં રૂ. ૩૩,૫૦૦/- ની પ્રોમિસરી નોટ લખી આપી હતી અને સદર મુદ્દો હકારાત્મક રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યો છે અને જે એકમાત્ર મુદ્દા પર પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદા અને હુકમનામાને રદ કર્યો છે તે માત્ર એ હકીકત છે કે વાદીના પિતા પાસે મની લેન્ડર્સ એક્ટ હેઠળ લાઈસન્સ ન હતું અને એપેલેટ કોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટે વાદીએ હિસાબી ચોપડા સાબિત કર્યા છે તેવું માન્યું તે આધારે પણ ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદા અને હુકમનામાને રદ કર્યો છે. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, જો બંને પક્ષકારોના પુરાવા ધ્યાનમાં લેવામાં આવે, તો પ્રતિવાદીએ ન તો કોઈ દસ્તાવેજી પુરાવો રજૂ કર્યો છે કે ન તો કોઈ મૌખિક પુરાવો આપ્યો છે, હકીકત એ રહે છે કે પ્રતિવાદી ભાગીદારી પેઢી છે અને પ્રતિવાદી નં. ૨

એ મરહૂમ મફતલાલ મગનલાલની તરફેણમાં પ્રોમિસરી નોટ લખી આપી હતી અને ત્યારબાદ સદર રકમ પેટે રૂ. ૫,૦૦૦/- ની રકમ પરત ચૂકવી હતી અને સદર પ્રોમિસરી નોટમાં વાર્ષિક ૧૮% (૧.૫%) વ્યાજનો દર સ્પષ્ટપણે દર્શાવેલ છે અને પ્રતિવાદીઓએ કોઈ દસ્તાવેજી પુરાવા રજૂ કર્યા નથી તેમજ પ્રતિવાદીઓએ પોતાના હિસાબી ચોપડા રજૂ કર્યા નથી અને તેનું ખંડન કરવા માટે કશું જણાવ્યું નથી તેમજ સદર હિસાબી ચોપડાઓ પર માત્ર શંકા ઉઠાવી છે, ટ્રાયલ કોર્ટે પ્રોમિસરી નોટ અને રૂ. ૫,૦૦૦/- ની ચુકવણીની પહોંચ પર આધાર રાખીને યોગ્ય રીતે ચુકાદો અને હુકમનામું પસાર કર્યું છે.

૭.૨ પ્રતિવાદીએ કોઈ પુરાવો રજૂ ન કર્યો હોવાની અને ન આપ્યો હોવાની હકીકતને ધ્યાને લેતાં અને હિસાબી ચોપડામાં કરવામાં આવેલી એન્ટ્રીઓ કેવી રીતે શંકાસ્પદ સ્વરૂપની છે તે અંગે રેકૉર્ડ પર કશું દર્શાવ્યું ન હોવાથી, એપેલેટ કોર્ટ સમક્ષ પ્રતિવાદી દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી એકમાત્ર દલીલ એ હતી કે વાદીના પુરાવાને ધ્યાને લેતાં એવું કહી શકાય કે હિસાબી ચોપડા યોગ્ય રીતે રાખવામાં આવ્યા ન હતા અને હિસાબી ચોપડા પ્રતિવાદી સાથે ઓળખી શકાય તેવા ન હતા તેમજ કેટલીક એન્ટ્રીઓ ભૂંસી નાખવામાં આવી હતી; હકીકત એ રહે છે કે વાદી સાક્ષીના પાંજરામાં હાજર થયા હતા અને તેથી, વાદી પ્રોમિસરી નોટ અને ચુકવણીની પહોંચ પર આધાર રાખી રહ્યા હોવાની હકીકતને ધ્યાને લેતાં, સદર હિસાબી ચોપડા શંકાસ્પદ સ્વરૂપના છે તેવું દર્શાવવા માટે રેકૉર્ડ પર કશું નથી અને તેથી, પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટનો ચુકાદો રદ થવાને પાત્ર છે અને ટ્રાયલ કોર્ટ

દ્વારા પસાર કરાયેલ હુકમનામું બહાલ રાખવું જરૂરી છે.

૭.૩ આ કોર્ટ દ્વારા ઉપસ્થિત કરવામાં આવેલ પ્રથમ મુદ્દો એ છે કે “શું એપેલેટ કોર્ટ એવું ઠરાવવામાં ભૂલ કરી છે કે સદર અધિનિયમ હેઠળ લાઈસન્સ જરૂરી હતું?”

૭.૩.૧ બોમ્બે મની-લેન્ડર્સ એક્ટ, ૧૯૪૬ નો વૈધાનિક ઉદ્દેશ્ય સુવ્યવસ્થિત અને સતત વાણિજ્યિક પ્રવૃત્તિ તરીકે નાણાં ધીરવાના વ્યવસાયમાં રોકાયેલા લોકોનું નિયમન કરવાનો છે. તેનો હેતુ વ્યાવસાયિક નિયમિતતા અથવા આર્થિક આયોજન વગરના પ્રાસંગિક કે છૂટાછવાયા વ્યવહારોનું સંચાલન કરવાનો નથી. સદર અધિનિયમની યોજના ધીરધારના “વ્યવસાય” ના અસ્તિત્વ પર તેની ઉપયોગિતા નક્કી કરે છે, જે શબ્દ કાનૂની પરિભાષામાં પુનરાવર્તન, સાતત્ય અને નફો મેળવવાની સંગઠિત પદ્ધતિ દર્શાવે છે. વાણિજ્યિક આવૃત્તિ કે વ્યવસ્થિત સંડોવણી વિના - માત્ર ખાનગી નાણાકીય વ્યવસ્થા તરીકે હાથ ધરવામાં આવેલ વ્યવહાર - સદર અધિનિયમ હેઠળ લાઈસન્સની આવશ્યકતા સહિતની વૈધાનિક જવાબદારીઓને આકર્ષવા માટે જરૂરી મર્યાદાને પૂર્ણ કરતો નથી.

૭.૩.૨ હાથ પરના કેસમાં, વાદી વેપારના સામાન્ય ક્રમમાં નાણાં ધીરનાર તરીકે કામ કરતા હતા તેવી દલીલને સમર્થન આપવા માટે રેકૉર્ડ પર કોઈ સાહિત્ય નથી. વ્યવસાય તરીકે પોતે ક્યારેય નાણાં ધીરવામાં રોકાયેલા ન હતા

તેવું વાદીનું વલણ અખંડિત રહ્યું છે. પ્રતિવાદી, કે જેના પર સંપૂર્ણ બોજો રહેલો છે, તેઓ એવું પ્રાથમિક દ્રષ્ટિએ પણ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે કે વાદી વ્યાજ કે નફા માટે જનતાના સભ્યોને આદતવશ લોન આપતા હતા. પ્રશ્નવાળી લોન વાણિજ્યિક વળતર માટે હાથ ધરવામાં આવેલા નાણાકીય વ્યવહારોની કોઈ મોટી શૈલી કે યોજનાનો ભાગ હતી તેવું સૂચવવા માટે કોઈ પુરાવો - મૌખિક કે દસ્તાવેજી - રજૂ કરવામાં આવ્યો નથી. માત્ર એક જ લોન ધીરવાની બાબતને, વિશેષ પુરાવા વિના, “વ્યવસાય” ના સ્તર સુધી પહોંચાડી શકાય નહીં જેથી ૧૯૪૬ ના અધિનિયમ હેઠળ નોંધણી અથવા પાલનની વૈધાનિક કઠોરતા આકર્ષાય.

વધુમાં, રમણલાલ પુંજલાલ શાહ વિ. પરી શુભાભાઈ હરિભાઈ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં પ્રતિવાદી દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલો ચુકાદો પ્રતિવાદીને કોઈ મદદરૂપ થશે નહીં કારણ કે સદર કેસમાં વાદીના ભાગીદારે પોતાની સરતપાસમાં સ્વીકાર્યું હતું કે પેઢી નાણાં ધીરવાનો વ્યવસાય કરે છે અને હાલના કેસમાં મરહૂમ પટેલ મફતલાલ મગનલાલ દ્વારા કરવામાં આવતો વ્યવસાય માત્ર નાણાં ધીરવાનો જ હતો તેવું રેકૉર્ડ પર કશું નથી અને તેથી, મની લેન્ડર્સ એક્ટ હેઠળ લાઈસન્સ જરૂરી ન હતું.

તેથી, આ કોર્ટ દ્વારા ઘડવામાં આવેલા મુદ્દા નં. ૧ નો જવાબ હકારાત્મક આપવામાં આવે છે અને વાદીના મરહૂમ પિતા વેપારના સામાન્ય ક્રમમાં નાણાં ધીરતા ન હોવાની હકીકતને ધ્યાને લેતાં, પ્રોમિસરી નોટ અનુસાર તેમણે ૩.

૪૪,૭૦૦/- આપ્યા તે માટે મની લેન્ડર્સ એક્ટ હેઠળ લાઇસન્સ જરૂરી હોવું તેમના માટે અપેક્ષિત ન હતું.

૭.૪ મુદ્દા નં. ૨ ના સંદર્ભમાં એટલે કે “શું, કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, વાદી માટે હિસાબી ચોપડા સાબિત કરવા જરૂરી હતા?”, એ હકીકત છે કે વાદીનો સમગ્ર દાવો પ્રોમિસરી નોટ પર આધારિત હતો અને પ્રોમિસરી નોટ અંગે ચુકવણી કરવામાં આવ્યા અનુસાર પહોંચ આપવામાં આવી હતી. વધુમાં, એન્ટ્રીઓ શંકાસ્પદ સ્વરૂપની છે અને/અથવા અદાલતમાં વિશ્વાસ જગાડતી નથી તેવું દર્શાવવા માટે રેકૉર્ડ પર કશું નથી, તેમજ પ્રતિવાદી ભાગીદારી પેઢી હોવા છતાં પ્રતિવાદીઓ ન તો સાક્ષીના પાંજરામાં આવ્યા છે કે ન તો તેમણે કોઈ હિસાબી ચોપડા રજૂ કર્યા છે. તેથી, દસ્તાવેજી પુરાવા પરથી વાદીએ હિસાબી ચોપડા સાબિત કર્યા છે અને તેથી, કાયદાના સદર મહત્વના પ્રશ્નનો જવાબ પણ હકારાત્મક આપવામાં આવે છે કારણ કે રેકૉર્ડ પરથી એ સ્થાપિત કરી શકાય છે કે વાદીએ હિસાબી ચોપડા સાબિત કર્યા છે.

૭.૫ ઉપરોક્ત બાબતોના સંદર્ભમાં, એપેલેટ કોર્ટ દ્વારા સદર અધિનિયમની કલમ ૧૦ નો ઉપયોગ કરવો અને નાણાં ધીરવાના લાઇસન્સના અભાવે દાવો બાધિત હતો તેવું તેનું તારણ અયોગ્ય અને સુસ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંતોથી વિપરીત છે. નાણાં ધીરવાનું માત્ર કાર્ય, વ્યાજ સાથે પણ, કાયદાના અર્થમાં આપોઆપ કોઈને “નાણાં ધીરનાર” બનાવતું નથી જ્યાં સુધી આવા કાર્યો ચોક્કસ વાણિજ્યિક સાતત્ય સાથે ચલાવવામાં ન આવે. પ્રાસંગિક

નાણાકીય વ્યવહારો, ભલે વ્યાજથી પ્રેરાયેલા હોય, વેપારના આદતવશ ક્રમમાં સમાવિષ્ટ ન હોય ત્યાં સુધી સદર અધિનિયમના દાયરામાં આવતા નથી. વાદી સદર અધિનિયમ હેઠળ નિયમન કરાયેલ વર્ગમાં આવતા નથી તેવું ટ્રાયલ કોર્ટનું તારણ કાયદાકીય રીતે યોગ્ય છે અને પુષ્ટિને પાત્ર છે.

૮. સંજોગો અનુસાર, આ સેકન્ડ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે. રેગ્યુલર સિવિલ અપીલ નં. ૧૭/૧૯૯૯ માં ત્રીજા એક્સ્ટ્રા આસિસ્ટન્ટ જજ, મહેસાણા દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૦૬.૦૭.૨૦૦૨ નો ચુકાદો અને હુકમનામું કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવામાં આવે છે અને રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટ નં. ૧૪૦/૧૯૯૩ (મૂળ સ્પેશિયલ સિવિલ સ્યુટ નં. ૪૦૫/૧૯૮૯) માં ટ્રાયલ કોર્ટ એટલે કે સિવિલ જજ (જે.ડી.) દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૩૧.૧૨.૧૯૯૮ નો ચુકાદો અને હુકમનામું આથી બહાલ રાખવામાં આવે છે. તે મુજબ હુકમનામું તૈયાર કરવું.

(સંજીવ જે. ઠાકર, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her

language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====